

وَ الَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا
 لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ لَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ
 كَانُوا يَعْلَمُونَ (41) الَّذِينَ صَبَرُوا وَ عَلَى رَبِّهِمْ
 يَتَوَكَّلُونَ (42) وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا
 نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا
 تَعْلَمُونَ (43) بِالْبَيِّنَاتِ وَ الزُّبُرِ وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ
 لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ (44)
 أَمْ مِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ
 الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ
 (45) أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ
 (46) أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ
 رَحِيمٌ (47) أَوْ لَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ

يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ

دَاخِرُونَ (48) وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا

فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةِ وَهُمْ لَا

يَسْتَكْبِرُونَ (49) يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَ

يَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ (50)

To those who leave their homes in the cause of Allah, after suffering oppression,- We will assuredly give a goodly home in this world; but truly the reward of the hereafter will be greater. If they only realised (this)! (They are) those who persevere in patience, and put their trust on their Lord. And before thee also the messengers We sent were but men, to whom We granted inspiration: if ye realise this not, ask of those who possess the message. (We sent them) with clear signs and scriptures; and We have sent down unto thee (also) the message; that thou mayest explain clearly to men what is sent for them, and that they may give thought. Do then those who devise evil (plots) feel secure that Allah will not cause the earth to swallow them up, or that the Wrath will not seize them from directions they little perceive? - Or that He may not call them to account in the midst of their goings to and fro, without a chance of their frustrating Him? - Or that He may not call them to account by a process of slow wastage - for thy Lord is indeed full of kindness and mercy. Do

they not look at Allah's creation, (even) among (inanimate) things, - How their (very) shadows turn round, from the right and the left, prostrating themselves to Allah, and that in the humblest manner? And to Allah doth obeisance all that is in the heavens and on earth, whether moving (living) creatures or the angels: for none are arrogant (before their Lord). They all fear their Lord, high above them, and they do all that they are commanded.

جو لوگ ظلم سہنے کے بعد اللہ کی خاطر ہجرت کر گئے ہیں ان کو ہم دنیا ہی میں اچھا ٹھکانا دیں گے، اور آخرت کا اجر تو بہت بڑا ہے۔ کاش جان لیں وہ مظلوم جنہوں نے صبر کیا ہے اور جو اپنے رب کے بھروسے پر کام کر رہے ہیں (کہ کیسا اچھا انجام اُن کا منتظر ہے)۔ اے نبی، ہم نے تم سے پہلے بھی جب کبھی رسول بھیجے ہیں آدمی ہی بھیجے ہیں جن کی طرف ہم اپنے پیغامات وحی کیا کرتے تھے، اہل ذکر سے پوچھ لو اگر تم لوگ خود نہیں جانتے۔ پچھلے رسولوں کو بھی ہم نے روشن نشانیاں اور کتابیں دے کر بھیجا تھا، اور اب یہ ذکر تم پر نازل کیا ہے تاکہ تم لوگوں کے سامنے اُس تعلیم کی تشریح و توضیح کرتے جاؤ جو اُن کے لیے اتاری گئی ہے، اور تاکہ لوگ (خود بھی) غور و فکر کریں۔ پھر کیا وہ لوگ (جو دعوت پیغمبر کی مخالفت میں) بدتر سے بدتر چالیں چل رہے ہیں

اس بات سے بالکل ہی بے خوف ہو گئے ہیں کہ اللہ ان کو زمین میں دھنسا دے، یا ایسے گوشے سے ان پر عذاب لے آئے جدھر سے اس کے آنے کا ان کو وہم و گمان تک نہ ہو، یا چانک چلتے پھرتے ان کو پکڑ لے، یا ایسی حالت میں انھیں پکڑے جب کہ انھیں خود آنے والی مصیبت کا کھٹکا لگا ہوا ہو اور وہ اس سے بچنے کی فکر میں چوکنے ہوں؟ وہ جو کچھ بھی کرنا چاہے یہ لوگ اس کو عاجز کرنے کی طاقت نہیں رکھتے۔ حقیقت یہ ہے کہ تمہارا رب بڑا ہی نرم خو اور رحیم ہے۔ اور کیا یہ لوگ اللہ کی پیدا کی ہوئی کسی چیز کو بھی نہیں دیکھتے کہ اس کا سایہ کس طرح اللہ کے حضور سجدہ کرتے ہوئے دائیں اور بائیں گرتا ہے؟ سب کے سب اس طرح اظہارِ عجز کر رہے ہیں۔ زمین اور آسمانوں میں جس قدر جان دار مخلوقات ہیں اور جتنے ملائکہ سب اللہ کے آگے سر بسجود ہیں۔ وہ ہر گز سرکشی نہیں کرتے، اپنے رب سے جو ان کے اوپر ہے، ڈرتے ہیں اور جو کچھ حکم دیا جاتا ہے اسی کے مطابق کام کرتے ہیں۔

जो लोग जुल्म सहने के बाद अल्लाह की खातिर हिजरत कर गए हैं
उनको हम दुनिया ही में अच्छा ठिकाना देंगा और आखिरत का अज्र

तो बहुत बड़ा है | काश, जान लें वे मज़लूम जिन्होंने सब्र किया है और जो अपने रब के भरोसे पर काम कर रहे हैं (कि कैसा अच्छा अंजाम उनका मुन्तज़िर है) | ऐ नबी, हमने तुमसे पहले भी जब कभी रसूल भेजे हैं आदमी ही भेजे हैं जिनकी तरफ़ हम अपने पैग़ामात वहय किया करते थे, अहले-ज़िक्र से पूछ लो अगर तुम लोग नहीं जानते पिछले रसूलों को भी हमने रौशन निशानियाँ और किताबें देकर भेजा था, और अब यह ज़िक्र तुमपर नाज़िल किया है ताकि तुम लोगों के सामने उस तालीम की तशरीह व तौज़ीह करते जाओ जो उनके लिए उतारी गई है, और ताकि लोग (खुद भी) गौर व फ़िक्र करें | फिर क्या वे लोग जो (दावते-पैग़म्बर की मुखालिफ़त में) बदतर से बदतर चालें चल रहे हैं इस बात से बिल्कुल ही बेखौफ़ हो गए हैं कि अल्लाह उनको ज़मीन में धँसा दे, या ऐसे गोशे से उनपर अज़ाब ले आए जिधर से उसके आने का उनको वहम व गुमान तक न हो, या अचानक चलते-फिरते उनको पकड़ ले, या ऐसा हालत में उन्हें पकड़े जबकि उन्हें खुद आनेवाले मुसीबत का खटका लगा हुआ हो और वे उससे बचने की फ़िक्र में चौकन्ने हों? जो कुछ भी करना चाहे ये लोग उसको आजिज़ करने की ताकत नहीं रखते | हकीकत यह है कि तुम्हारा रब बड़ा ही नर्म-खू और रहीम है | और क्या ये लोग अल्लाह की पैदा की हुई किसी चीज़ को भी नहीं देखते कि उसका साया किस तरह अल्लाह के हुज़ूर सजदा करते हुए दाएँ और बाएँ गिरता है? सबके सब इस तरह इज़हारे-अजज़ कर रहे हैं | ज़मीन और आसमानों में जिस क़दर जानदार मखलूक़ात हैं और जितने मलाइका, सब सब अल्लाह के आगे सर बसुजूद हैं | वे हरगिज़ सरकशी नहीं करते अपने

~~~~~

रब से जो उनके ऊपर है, डरते हैं और जो कुछ हुक्म दिया जाता है
उसी के मुताबिक काम करते हैं ।

~~~~~